

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน
ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอสะเดา (ธ)*
THE EFFICIENCY OF 6 ASPECTS IN THE SANGHA ADMINISTRATION
OF SADAO DISTRICT (DHAMMAYUT)

พระครูบวรชัยวัฒน์ (วันชัย เมธิโก)¹, พระศราวิน สุรปญโญ (ตันชม)²

และ พระกฤษดา ฐิตธมโม (แก้วประยูร)³

Phrakru Bowonchaiwat (Wanchai Methigo)¹, Phra Sarawin Surapanyo (Thanchom)²

and Phra Kritsada Tittatammo (Kaewprayun)³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹⁻³ Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding author E-mail: mifrelly@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเดา (ธ) 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเดา (ธ) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 11 รูป และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาประสิทธิภาพในการบริหารคณะสงฆ์ 6 ด้านในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเดา (ธ) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้ ด้านการปกครองพบว่า พระฝ่ายปกครองมีคุณสมบัติที่เหมาะสม มีการอบรมสั่งสอนพระภิกษุ สามเณรได้ดี ด้านการศาสนศึกษาพบว่า มีการสนับสนุนให้พระภิกษุ สามเณรทุกรูปได้เข้ารับการศึกษาด้านธรรมที่มีประสิทธิภาพ ด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่า เจ้าคณะปกครองมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาทางโลก ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพบว่า มีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน การสาธารณูปการพบว่า สาธารณูปการมีเพียงพอต่อความต้องการ การ

* Received 17 January 2024; Revised 29 January 2024; Accepted 24 February 2024

สาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีการบริจาคเครื่องอุปโภคบริโภคตามโอกาส และได้จัดขึ้นร่วมกับ ภาครัฐและเอกชน 2) ศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (ธ) สรุปได้ ดังนี้ ควรอบรมพระภิกษุ สามเณรให้ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ควรสร้างบุคลากรพัฒนาครูสอนนักเรียน และบาลี ควรสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ให้เกิดแก่พระภิกษุ สามเณร และเยาวชน ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการ เปิดรับความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ๆ ในการช่วยเผยแผ่ศาสนา ควรสร้างหอประชุม เพื่อ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆในชุมชน และควรสร้างกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยเดือดร้อน

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ, การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน

Abstract

This research has the following objectives: 1) to study the Efficiency of 6 aspects in the Sangha administration of Sadao District (Dhammayut) 2) to study recommendations regarding problems and approaches to solving problems in 6 aspects in the Sangha administration of Sadao District (Dhammayut). This research is qualitative research. By interviewing 11 key informants and analyzing qualitative data using descriptive methods.

The research results found that 1) the efficiency of 6 aspects in the Sangha administration of Sadao District (Dhammayut). It can be summarized as follows: In terms of Governance, it was found that the administrative monks had appropriate qualifications. There is good training for monks and novices. In term of Buddhist education, it was found that there is support for monks and novices. They receive effective Dhamma education. In terms of welfare education, it was found that the governor supported normal education. In term of the propagation of Buddhism, it was found that there were moral and ethical training activities for youth. In term of Public Facilities, it was found that public

facilities were sufficient. In term of Public welfare, found that consumer goods were donated on occasion. and was organized in collaboration with the public and private sectors. 2) Study recommendations regarding the efficiency of 6 aspects in the Sangha administration of Sadao District (Dhammayut), summarized as follows: It should train monks and Novices must follow the Dhamma and Vinaya. should be created to develop teachers of Dhamma and Pali. It should inspire learning for monks, novices, and youth. The monks should be encouraged to embrace knowledge and modern technology in helping to spread religion. An auditorium should be built. To be a place to organize various activities in the community and should create a fund to help victims of disasters.

Keywords: Efficiency, Sangha administration

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญของประเทศไทย มีพระสงฆ์ซึ่งเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างของการประพฤติดี ประพฤติชอบ มีความผูกพันกับประชาชนและประเทศชาติในเรื่องแนวคิดต่าง ๆ ทุกด้านในสังคมไทยมีความสัมพันธ์มีรากเหง้ามาจากความคิดทางพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่สังคมไทยมาตั้งแต่เริ่มตั้งอาณาจักรไทยต่อเนื่องตลอดมาจนปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนา มีความหลากหลายในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีการจนกลายมาเป็นรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ และเป็นมรดกของชนชาติไทย ซึ่งจะเห็นได้จากการที่มีวัดกระจายอยู่ทั่วไปในทุกหมู่บ้านของประเทศไทย โดยเป็นศูนย์รวมประชาชนและมีบทบาทเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน เป็นสถานสงเคราะห์ของชาวบ้าน เป็นที่ปรึกษา และพักพิงใจแก้ปัญหา ชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าวัดได้มีส่วนสนับสนุนการปกครองและการดำรงอยู่ของรัฐและสังคมไทย ตลอดมา

ซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2541 ได้กำหนดให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และให้มีเจ้าอาวาสเป็นตัวแทนของวัดในการดำเนินการบริหารวัด และมีอำนาจในการทำนิติ

กรรมต่าง ๆ ภายในวัด และมีสายบังคับบัญชาเจ้าคณะปกครอง โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุดของการปกครองคณะสงฆ์ ทำหน้าที่สอดส่องดูแล คณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ดึงมตตลอดจนการรักษาพระธรรมวินัยหลักพระพุทธศาสนา โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นองค์กรกลางที่มีหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ ทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาและประสานงานระหว่างคณะสงฆ์และรัฐบาล เพื่อดำเนินการให้กิจการพระพุทธศาสนาขับเคลื่อนไปได้ด้วยความเรียบร้อย อีกทั้งต้องรู้ทันยุคสมัยโลกาภิวัตน์ อันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้การสื่อสารไร้พรมแดนโดยเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย

การบริหารจัดการคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2541 มาตรา 15 ตรี (1) และ (3) และข้อ 5 แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 พ.ศ.2541 (สถาบันพระสงฆ์สงฆ์การสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558) ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ มี 6 ด้าน ด้วยกัน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการคณะสงฆ์ เป็นแนวทางในการพัฒนาคณะสงฆ์ไทยที่ครบถ้วนรอบด้าน สอดคล้องกับพระธรรมวินัย การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน สามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์วัดความสามารถของเจ้าคณะปกครองได้ โดยการวิเคราะห์ผลจากการดำเนินงานที่มีต่อคนในชุมชนหรือพระภิกษุ สามเณร ผู้อยู่ใต้การปกครอง ดังนั้นคณะพระผู้ปกครองควรตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารงานดังกล่าวให้ได้ผลดีหรือเป็นประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด

คณะสงฆ์ในเขตอำเภอสะเดา (ธ) เป็นเขตการปกครองหนึ่งที่อยู่ในจังหวัดสงขลา มีการดำเนินกิจการดูแลวัดภายใต้ปกครอง รวมทั้งพระภิกษุ สามเณร ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย คณะสงฆ์ในเขตอำเภอสะเดามีการปกครองที่เป็นไปตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับตามกฎหมายกำหนด เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ภายในเขต เจ้าคณะปกครองมีหน้าที่เข้าไปประสาน ดูแล และแก้ปัญหาให้ตามสมควร ทั้งยังใช้หลักบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน เป็นแนวทางในการแก้ไข ดูแล และพัฒนากิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งบุคลากร (พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป) และพัฒนาศาสนสมบัติให้เกิดความสะดวกสบายในการประกอบศาสนกิจต่างๆ

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเดา (ธ) ซึ่งผลการวิจัยจะนำไปใช้เป็นประโยชน์และแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน

ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (ธ) เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายและประสบความสำเร็จในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (ธ)
2. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (ธ)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (ธ)” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นเจ้าคณะปกครอง เลขานุการ และ พระสังฆาธิการในเขตอำเภอสะเตา (ธ) จำนวน 11 รูป ได้แก่

- เจ้าคณะอำเภอสะเตา (ธ) จำนวน 1 รูป
- เลขานุการเจ้าคณะอำเภอสะเตา (ธ) จำนวน 1 รูป
- เจ้าคณะตำบล จำนวน 1 รูป
- เลขานุการเจ้าคณะตำบล จำนวน 1 รูป
- พระสังฆาธิการ จำนวน 7 รูป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นส่วนของข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นส่วนของการสัมภาษณ์ประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์ 6 ด้านคือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (อ)

คำถามในการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการศึกษาจาก ตำราและทฤษฎีต่างๆ เป็นคำถามที่มีความครอบคลุมตามขอบเขตของการวิจัย และนำแบบ สัมภาษณ์ประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์ 6 ด้านในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (อ) ไปตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยผ่านการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความชัดเจนของเนื้อหา แบบสัมภาษณ์ ให้ข้อเสนอแนะ และแก้ไข ปรับปรุงคำถามให้ตรงกับวัตถุประสงค์มากขึ้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยเริ่มจากการนำหนังสือขออนุญาตทำการสัมภาษณ์ จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เสนอต่อ เจ้าคณะอำเภอสะเตา (อ) เพื่อแจ้งความประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทำการวิจัย ขอความร่วมมือเจ้าคณะปกครอง เลขานุการ และพระสังฆาธิการในเขตอำเภอสะเตา (อ) เพื่อใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ในการจัดบันทึก ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 30-50 นาที และรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์เชิงบูรณาการต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (อ) ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำข้อมูลที่ได้อาจจัดระบบข้อมูล แยกประเภทข้อมูลตามวัตถุประสงค์ โดยเรียงลำดับเป็นประเด็นสำคัญ ประกอบการพรรณนาวิเคราะห์ และสรุปออกมาเป็นเรียงความในด้านต่างๆ จำนวน 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ผลการวิจัย

การผลการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์ 6 ด้านในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเดา (ธ)” สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของคณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอสะเดา (ธ) ถึงประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้านในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเดา (ธ) ซึ่งผลการวิเคราะห์แบ่งเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการปกครอง การปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครอง อำเภอสะเดา (ธ) พระเถระฝ่ายปกครอง มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นที่เคารพนับถือ อบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรได้ การปกครองให้อยู่ในความเรียบร้อยได้ดี เห็นความสำคัญของพระธรรมวินัยและกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ควรประพฤติตาม พระภิกษุสามเณรจึงมีจิตสำนึกในพระธรรมวินัยตั้งตนอยู่ในกรอบ มีการดำเนินกิจการที่มอบหมายได้อย่างดี ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมีเพียงเล็กน้อยและ ได้รับการตักเตือนชี้แนะจากพระผู้ปกครองเป็นอย่างดี

2) ด้านศาสนศึกษา บุคลากรที่ให้ความรู้แก่คณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอสะเดา (ธ) คือ พระภิกษุสงฆ์ที่ผ่านการฝึกฝนและคัดกรองจากคณะสงฆ์ เพื่อคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการสอนพระปริยัติธรรม และการจัดสรรบุคลากรให้ความรู้มีเพียงพอต่อ ผู้เรียน ในส่วนของ ผู้เรียนได้รับการชี้นำสนับสนุน จากเจ้าอาวาสวัดและคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ได้แก่ ทุน อุปกรณ์การเรียน และสถานที่เรียนหนังสือ เพื่อเตรียมพร้อมให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์ พระภิกษุสามเณร และเยาวชนที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษาได้รับการอนุเคราะห์จากเจ้าคณะปกครอง ได้รับการศึกษาทางโลกอย่างต่อเนื่องจนจบการศึกษา เรื่องทุนการศึกษาได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ เจ้าคณะปกครองยังมีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียนแล้ว ยานพาหนะ และจัดสรรสถานศึกษาที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน มีการชี้แนะแนวทางการศึกษาที่สามารถต่อยอดความรู้ให้แก่พระภิกษุสามเณร และเยาวชน จนจบการศึกษาในระดับที่สูง

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอ สะเดา (ธ) มีแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันออกไป คือ นอกจากการแสดงธรรมทุกวันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังรับกิจนิมนต์แสดงธรรมจากหน่วยงานของรัฐ รวมไปถึงกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดโดยคณะสงฆ์มุ่งเน้นให้ประชาชนและเยาวชนมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญกุศลในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนชายได้รับการชักชวนจากคณะสงฆ์

ผ่านการเรียน การสอนในโรงเรียนให้เข้าร่วมโครงการบรรพชาเพื่อการปลูกฝัง ฝึกฝน อบรมธรรมที่ถูกต้อง ถือว่าเป็นการ เผยแผ่อีกทางหนึ่ง และเป็นการส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วน ร่วมในการสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าสู่พระพุทธศาสนา

5) ด้านการสาธารณูปโภค คณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอสะเตา (๕) มองว่า สาธารณูปการเป็นพื้นฐานของบุคคลที่มีประสิทธิภาพ และคุณภาพการดำเนินที่เป็นไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยสาธารณูปการที่เพียงพอต่อความต้องการอีก คณะสงฆ์ให้การ สนับสนุนการสร้างสาธารณูปการต่างๆ ผ่านการบริจาคทุนทรัพย์ ทั้งส่งเสริมให้ปรับสิ่งแวดล้อม ให้มีความสะอาด อาคารสถานที่ทรุดโทรมได้รับการปรับปรุงให้พร้อมต่อการใช้สอยอยู่เสมอ และมีการจัดสรรสาธารณูปโภคให้สอดคล้องกับหลัก 5 ส.

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขต ปกครองอำเภอสะเตา (๕) คือ การให้ความรู้ด้านการศึกษา การสนับสนุนเครื่องอุปโภค บริโภค ให้แก่โรงเรียนเป็นไปตามโอกาสต่างๆ มีการดำเนินการร่วมกับภาครัฐ และดำเนินกิจกรรม ร่วมกับชุมชนตามโอกาส ที่ ดังนั้นประสิทธิภาพการ บริหารคณะสงฆ์ด้านนี้ คือความสามัคคีมี ส่วนร่วมมาจากทุกภาคส่วน

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขต ปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (๕)

1) ด้านการปกครอง ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญา และอบรมใน เรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีให้แบบอย่างที่ดี ทั้งต้องเพิ่มการ ดูแลเอาใจใส่พระภิกษุสามเณรเข้าไปเยี่ยมถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ และปัญหาที่เกิดขึ้นภายในวัด

2) ด้านการศาสนศึกษา ควรแนะนำการเรียนนักเรียนธรรม และบาลีให้มากขึ้น เพื่อ สร้างบุคลากร พัฒนาครูสอนนักเรียนธรรม และบาลี เนื่องจากขาดบุคลากรในการให้ความรู้และ เผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน โดยการจัดหาทุนสนับสนุน มอบรางวัลเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้ พัฒนาตนเองต่อไป

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรขยายโอกาสทางการศึกษาให้พระภิกษุ สามเณร เด็กและเยาวชน ช่วยเหลือส่งเสริมให้มีการศึกษา โดยเข้าไปชี้แนะแนวทางการศึกษา สร้างแรง บรรดาลใจในการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ในการสร้างโอกาสทางการงานใน อนาคต

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์หาโอกาสเปิดรับความรู้ ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัด มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ๆ มาช่วยเผยแผ่

ศาสนา มีการวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของพระสังฆาธิการในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมให้มากขึ้น

5) ด้านสาธารณูปการ ควรสร้างหอประชุม เพื่อเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆในชุมชน เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนในการพบปะทำกิจกรรมร่วมกัน และควรมีการจัดกิจกรรมระหว่างวัดและชุมชน เช่น อบรม บรรยายธรรมให้แก่คนในชุมชน

6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรสร้างกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยเดือดร้อน บริจาคสิ่งของให้แก่ผู้ลำบากตามสมควร

อภิปรายผล

1. การอภิปรายประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้านในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (๕) ซึ่งจะแบ่งการอภิปรายเป็น 6 ด้าน

1) ด้านการปกครอง พระเถระฝ่ายปกครอง มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นที่เคารพนับถือ อบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรได้การปกครองให้อยู่ในความเรียบร้อยได้ดี เห็นความสำคัญของพระธรรมวินัยและกฎระเบียบต่างๆ ที่ควรประพฤติตาม พระภิกษุสามเณรจึงมีจิตสำนึกในพระธรรมวินัยตั้งตนอยู่ในกรอบ มีการดำเนินกิจการที่มอบหมายได้อย่างดี เมื่อมีปัญหา ได้รับการตักเตือนชี้แนะจากพระผู้ปกครองเป็นอย่างดี จึงทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543) กล่าวไว้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ภาวะแห่งความสำเร็จทั่ว หรือภาวะที่ทำให้สำเร็จผล โดยมีธรรมะหรือพระธรรมวินัยเข้ามาเป็นส่วนเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพ อย่างที่พระพุทธเจ้าปฏิบัติและปกครองคณะสงฆ์มาตลอดพระชนม์ชีพ

2) ด้านศาสนศึกษา บุคลากรที่ให้ความรู้แก่คณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอสะเตา (๕) คือ พระภิกษุสงฆ์ที่ผ่านการฝึกฝนและคัดกรองจากคณะสงฆ์ เพื่อคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการสอนพระปริยัติธรรม และการจัดสรรบุคลากรให้ความรู้เพียงพอต่อ ผู้เรียน ในส่วนของ ผู้เรียนได้รับการชี้นำสนับสนุน จากเจ้าอาวาสวัดและคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ได้แก่ ทุน อุปกรณ์การเรียน และสถานที่เรียนหนังสือ เพื่อเตรียมพร้อมให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2539) ได้ให้ความหมายการศึกษา ศึกษาไว้ว่า เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ ซึ่งสมัยพุทธกาลแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 คือ 1) คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน 2) วิปัสสนาธูระ คือ ธูระฝ่ายเจริญวิปัสสนากิจด้านการบำเพ็ญภาวนา

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์ พระภิกษุสามเณร และเยาวชนที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษาได้รับการอนุเคราะห์จากเจ้าคณะปกครอง ได้รับการศึกษาทางโลกอย่างต่อเนื่องจนจบการศึกษา เรื่องทุนการศึกษาได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ เจ้าคณะปกครองยังมีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียนแล้ว ยานพาหนะ และจัดสรรสถานศึกษาที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน มีการชี้แนะแนวทางการศึกษาที่สามารถต่อยอดความรู้ให้แก่พระภิกษุสามเณร และเยาวชน จนจบการศึกษาในระดับที่สูง ซึ่งสอดคล้องกับ บุญศรี พานะจิตต์ (2545) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอ สะเตา (๕) มีแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันออกไป คือ นอกจากการแสดงธรรมทุกวันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังรับกิจนิมนต์แสดงธรรมจากหน่วยงานของรัฐ รวมไปถึงกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดโดยคณะสงฆ์มุ่งเน้นให้ประชาชนและเยาวชนมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญกุศลในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนชายได้รับการชักชวนจากคณะสงฆ์ผ่านการเรียน การสอนในโรงเรียนให้เข้าร่วมโครงการบรรพชาเพื่อการปลูกฝัง ฝึกฝน อบรมธรรมที่ถูกต้อง ถือว่าเป็นการ เผยแผ่อีกทางหนึ่ง และเป็นการส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าสู่พระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทร) (2547) ให้ความหมายของการเผยแผ่ว่า เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตาม สมควรแห่งการปฏิบัติ

5) ด้านการสาธารณูปโภค คณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอสะเตา (๕) มองว่าสาธารณูปการเป็นพื้นฐานของบุคคลที่มีประสิทธิภาพ และคุณภาพการดำเนินที่เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยสาธารณูปการที่เพียงพอต่อความต้องการอีก คณะสงฆ์ให้การสนับสนุนการสร้างสาธารณูปการต่าง ๆ ผ่านการบริจาคทุนทรัพย์ ทั้งส่งเสริมให้ปรับสิ่งแวดล้อมให้มีความสะอาด อาคารสถานที่ที่ทรุดโทรมได้รับการปรับปรุงให้พร้อมต่อการใช้สอยอยู่เสมอ และมีการจัดสรรสาธารณูปโภคสอดคล้องกับหลัก 5 ส. ซึ่งสอดคล้องกับ กรม ศาสนา (2539) ได้กล่าวถึง การบริหารวัดด้านสาธารณูปการไว้ว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแลการทำนุ

บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและการก่อสร้างอาคารสถานที่ให้อยู่ในความเรียบร้อย

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอสะเตา (ธ) คือ การให้ความรู้ด้านการศึกษา การสนับสนุนเครื่องอุปโภค-บริโภคให้แก่โรงเรียนเป็นไปตามโอกาสต่างๆ มีการดำเนินการร่วมกับภาครัฐ และดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนตามโอกาส ดังนั้นประสิทธิผลการบริหารคณะสงฆ์ด้านนี้ คือความสามัคคีมีส่วนร่วมมาจากทุกภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับ พระธวัชชัย จารุณโม (ศรีสุข) (2553) กล่าวว่า พระภิกษุควรดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยเพื่อช่วยเหลือคนลำบาก นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอสะเตา (ธ) ดังนี้

1) ด้านการปกครอง ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญา และอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีให้แบบอย่างที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2539) ได้กล่าวการปกครองตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า เป็นการปกครองเพื่อการศึกษา ความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาตามหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้วางไว้

2) ด้านการศาสนศึกษา ควรสร้างบุคลากร พัฒนาครูสอนนักเรียน และบาลี ซึ่งสอดคล้องกับพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2531) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้ หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพ ปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบันและสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ และเผยแผ่ให้คนในปัจจุบันได้เข้าใจมากขึ้น

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ให้เกิดแก่พระภิกษุ สามเณร และเยาวชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ในการสร้างโอกาสทางการงานในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) (2540) กล่าวว่า การศึกษา

สงเคราะห์ คือการช่วยประชาชนให้ได้รับการศึกษาโดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใด ๆ ของวัด เป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคมเป็นการศึกษาที่ นอกเหนือจากการศึกษาภาคปริยัติธรรมพระธรรม

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเปิดรับความรู้ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ๆ ในการช่วยเผยแผ่ศาสนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาสู่สังคมให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ บุญศรี พานะจิตต์ (2545) ได้กล่าวว่า การ ประกาศธรรม ควรมีการเผยแผ่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสารนิตยสาร เผยแผ่ธรรมและการเผยแผ่ในต่างประเทศให้มากขึ้น

5) ด้านสาธารณูปการ ควรสร้างหอประชุม เพื่อเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆใน ชุมชน เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนในการพบปะทำกิจกรรมร่วมกัน และควรมีการจัดกิจกรรม ระหว่างวัดและชุมชน เช่น อบรม บรรยายธรรมให้แก่คนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ พระเทพ ปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2545) กล่าวว่า งานการสาธารณูปการเป็นการช่วยเหลือ อุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแล รักษาและจัดการวัด ให้อยู่ในความเรียบร้อย ได้แก่การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานให้ วัดเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการ พัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรสร้างกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยเดือดร้อน บริจาคสิ่งของให้แก่ผู้ลำบากตามสมควร ซึ่งสอดคล้องกับ พระธวัชชัย จารุธมโม (ศรีสุข) (2553) กล่าวว่า พระภิกษุควรดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อ พระธรรมวินัยเพื่อช่วยเหลือคนลำบาก นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขา ต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกด้วย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า “ประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์ 6 ด้านในเขตปกครอง คณะสงฆ์อำเภอสะเดา (อ)” ด้านการปกครอง พบว่า การปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครอง อำเภอสะเดา (อ) พระผู้ปกครองมีคุณสมบัติที่เหมาะสม มีการอบรมสั่งสอน ดูแลรักษาความ สงบ เรียบร้อยของพระภิกษุ สามเณรภายใต้การปกครองปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของตนอยู่ใน กฎระเบียบได้ดี ด้านการศาสนศึกษา พบว่า บุคลากรที่ให้ความรู้แก่คณะสงฆ์ในเขตปกครอง อำเภอสะเดา (อ) มีคุณสมบัติที่เพียงพอต่อความต้องการของคณะสงฆ์ มีการขึ้นสนับสนุนให้

ผู้เรียนทุกรูปมีความพร้อมและได้เข้ารับการศึกษาด้านการศึกษาศาสนา สังคม วัฒนธรรม การศึกษาสงเคราะห์ ในเขตปกครองอำเภอสะเตง (ส) เจ้าคณะปกครองมีการสนับสนุนและชี้แนะแนวทางการศึกษา รวมไปถึงสนับสนุนการเดินทางไปสถานที่ศึกษาและสิ่งจำเป็นต่อการศึกษาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า คณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอสะเตง (ส) มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดโครงการที่เกี่ยวกับการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนโดยอาศัยการชักชวนของพระภิกษุจากการเข้าไปสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน การสาธารณูปการ พบว่า คณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอสะเตง (ส) มองว่าสาธารณูปการเป็นพื้นฐานของการดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีเพียงพอต่อความต้องการของคณะสงฆ์ และวัดในเขตอำเภอสะเตงมีการปรับสิ่งแวดล้อมตามหลัก 5 ส. การสาธารณสงเคราะห์ พบว่า การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอสะเตง (ส) มีการบริจาคเครื่องอุปโภค-บริโภคตามโอกาส และได้จัดขึ้นร่วมกับภาครัฐ การดำเนินงานมีประสิทธิภาพเพราะได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนด้วยความสามัคคีของบุคลากรที่มีคุณภาพ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ด้านการปกครอง ผู้นำต้องมีความเด็ดขาด ชัดเจนและควรมีการพูดคุยผสมผสานสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้น ด้านการศาสนศึกษา คือ ควรมีงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐและให้วัดมีการจัดการเรียนการสอนที่มีระบบแบบแผน ด้านการศึกษาศาสนา คือ ควรส่งพระเข้าฝึกอบรมความรู้เพื่อที่จะนำความรู้มาใช้ และควรให้เจ้าอาวาสสนับสนุนด้านการศึกษาให้แก่พระภิกษุ สามเณร ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ให้มีกิจกรรมนอกสถานที่อย่างต่อเนื่องและจัดให้มีการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำวันพระ ด้านการสาธารณูปการ คือ ควรจัดการให้สอดคล้องกับหลัก 5 ส. และให้เจ้าอาวาสและพระภิกษุ สามเณรในวัดช่วยกันสอดส่องดูแลให้อยู่ในสภาพที่น่าดู ด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ บูรณาการธรรมแก่ประชาชนทุกระดับและหาทางช่วยเหลือผู้ที่ลำบากในเรื่องบางเรื่อง อย่างน้อยก็เป็นเรื่องทางใจ เช่นการอบรมสั่งสอนให้กำลังใจแก่ผู้ที่เดือดร้อน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครอง” 2) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในกิจการคณะสงฆ์ทุกภาคส่วนในเขตปกครองต่าง ๆ” 3) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบต่อประชาชนของการดำเนินกิจการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครอง”

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2539). คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- บุญศรี พานะจิตต์. (2545). ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). การปกครองคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต). (2531). ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีในการบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม.
- พระวัชชัย จารุธมฺโม (ศรีสุข). (2553). ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์: กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2539). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร). (2547). คม ชัด ลึก เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- สถาบันพระสงฆ์การศึกษา. (2558). คู่มือพระสงฆ์การศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.